

ΔΙΝΟΣ и ΔΙΑ ΜΑΔΕΑΣ ΕΙ

Во мојата статија *Dinos, une danse des Ménades*, објавена сепаратно во Белград 1940 год., се обидов да докажам дека Е. Роде¹⁾ имал право кога тврдел оти, според верувањата на старите Грци, менадите или бахантките, бесните придружнички на Диониса, биле замислувани како паѓаат во екстаза играјќи го оргијастичното виорно оро како и другите *κάτοχοι* од сродните ориентални и други оргијастични култови.

Појдувајќи од статијата на О. Крузиус²⁾ „*Der Tanz der Ménaden*“ и анализирајќи ја онде цитираната реченица од Псевдо-Александровите проблеми³⁾ ὄθεν οὐκ ἀσκόπως μωδεύουσι τῷ Διονύσῳ Βάκχην ἔπεισαι διὰ τὴν τοῦ οἴνου χορείαν, Σατύρους δὲ διὰ τὴν εὐκίνησίαν дојдовме до заклучение дека нејасното и бесмисленото οἴνου χορείαν е грешка на препишувачот наместо автентичното и јасното δίνου χορείαν⁴⁾.

И самиот Крузиус гледаше дека тешко може изразот οἴνου χορείαν да значи *виорно оро*, та, за да го докаже тоа, мораше да се повикува на Плаута и да го објаснува со стиховите на Псеудол 1276 ss. Од нашата конјектура на апсурдното οἴνου χορείαν во јасно δίνου χ. се испостави не само дека старите знаеле за такво виорно оро на менадите, како што докажуваше и Роде, но дека тоа оро и се викало δίνος т. е. „виор“ одн. „вир“. По овој начин и мнението на Е. Роде беше сосема потврдено, а и орото δίνος, познато од порано од повеќе страни, беше идентифицирано како оро на менадите т. е. од Дионисовиот култ.

1) E. Rohde, *Psyche* 302 (в. и бел. 4 на истата страна).

2) O. Crusius во *Philologus* 55 (1894) стр. 565.

3) Ps.-Alex. probl. p. 6 Us. (Цитирано по Крузиус).

4) Целото место, по извршената конјектура, требаше да гласи: ὄθεν οὐκ ἀσκόπως μωδεύουσι τῷ Διονύσῳ Βάκχην ἔπεισαι διὰ τὴν (или, можеби поарно, τῆς) τοῦ δίνου χορείαν (одн. χορείας), Σατύρους δὲ διὰ τὴν (одн. τῆς) εὐκίνησίαν (-ίας) т. е. „значи сосема оправдано прикажуваат дека Диониса го придружувала бахантка (одн. менада) со *виорношо оро* (или со орото кое се вика *виор* или *вир*), а Сатирите со лесното движење (или, можеби поарно, со оро кое се викало *убаво*, или *лесно движење* т. е. *лесно подвижно* одн. „лесно“).

На она што го потврдивме пред 14 години⁵⁾ денес можеме во прилог на Родеовото мнение да додадеме уште едно место од Еврипидовите Феничанки стих 792:

οὐδ' ὑπὸ θυρομανεῖ νεβρίδων μέγα δινεύεις,⁶⁾

кај што е за *виорнаῖα игра* на менадите употребен истиот оној глагол како и во приведениот од Родеа цитат од Хелиодора или во корадикалниот *δίνης*, исто така цитиран кај Родеа од Етимологикон Мега; глаголот *δινεύω* или *δινέω* е деноминативен од *δίωνος* и значи *вршење* во место како *виор* или *вир*.

Во белешката под текстот имавме кај Роде и еден цитат од Полукса⁷⁾ за лаконското оро *διαμαλέας*, како го бележи со резерва Роде, во кое играле Силени и Сатири вртејќи се во круг, како што самиот Роде го разбрал местото *ὑπότροχα ὀρχούμενοι* или, преку поправката на Мајнеке, земајќи го како поарно читањето *περίτροχα ὀρχ.* Крузиус критички се однесе кон ова и се праша како би можело да се разбере *ὑπότροχα*. Местото е навистина нејасно, што се гледа и од разното читање на оротото. Има издавачи кои го читаат *δεμαλέα*, иако во ракописите стои *διαμαλέας* или *διαμελέας*, а други пак *διὰ Μαλέας*. И во читањето на *ὑπότροχα* одн. *περίτροχα*, според Мајнеке, ракописите имаат *ὑπότροχα*⁸⁾, а нам. *ἐπ' αὐτοῖς* некои читаат *ὑπ' αὐτοῖς*.

Горното место е, според нашето мнение, нејасно најмногу поради погрешното делење на зборовите во текстот од страна на издавачите. Ако се појде од ракописите, текстот би можел да се прочита и вака: *Ἦν δὲ τινα καὶ Λακωνικὰ ὀρχήματα „διὰ Μαλέας εἶ“ ληνοὶ δ' ἦσαν καὶ ἐπ' αὐτοῖς Σάτυροὶ ὑπότροχα ὀρχούμενοι*⁹⁾. Оние што читаат *δεμαλέα* т. е. „страшни“, веројатно се под влијание на претходните Полуксови зборови: *ὁ δὲ λέων ὀρχήσεως φοβεραῖς εἶδος*. Дека и во нашето читање на оротото *διὰ Μαλέας εἶ* („ќе појдеш низ Малеа“), може да се содржи нешто што вредело за страшно, најарно се гледа од Страбона¹⁰⁾, кој вели дека проодот кај носот Малеа бил толку опасно место што

⁵⁾ Поправо пред 20 години, зашто неговото решение беше готово уште 1934 год., кога како студент го работев и читав рефератот на споменатата статија од Крузиус „За виорното оро на менадите“ во латинскиот семинар кај проф. В. Чајкановиќ.

⁶⁾ И кај схолијастот на ова место читаме: ... ὡσπερ οἱ τοῦ Διονόσου χοροὶ, δινεύεις καὶ περιχορεύεις.

⁷⁾ Poll. 4, 104. Cf. Rohde, I. c.

⁸⁾ Види и H. Steph. Thes. Gr. I. s. vv. *Δεμαλέ...* и *ὑπότροχος*.

⁹⁾ т. е. „Имаше и некои лаконски ора: „ќе појдеш низ Малеа“; имаше „линови“ и на нив играа Сатири потклекнувајќи.“

¹⁰⁾ Strab. VIII p. 378: ἦν δ' ὡσπερ ὁ πορθηρὸς οὐκ εὐπλοῦς... καὶ ράλιστα τὸ ὑπὲρ Μαλεῶν διὰ τὸς ἀντιποταμίας ἀφ' οὗ καὶ παρορμιάζονται. Cf. R. C. Jebb, Bacchylides III 72 и особено Appendix на стр. 463. В. и Böhle во RE s. v. *Malea* (Bd. XIV Sp. 862).

влегол и во пословицата: Μαλέας δὲ κάμψας ἐπιλάθου¹¹) τῶν οἴκαδε; инаку носот Малеа во јужна Лаконија е во врска со Дионисовиот култ како роден крај на Силенот, верниот придружник на Диониса.

Според нашето читање во текстот на Полукса воопшто не се споменуваат Силени, а на тоа место може да се прочита ληνοί т. е. „линови“ одн. басени или пак бочви одн. *каци* кај што се фрлаше и тропчкаше грозјето“ и, според тоа, играњето на овие (ἐπ' αὐτοῖς, што е сега сосема јасно и не мора да се заменува со ὑπ' αὐτοῖς) не било многу лесна и безопасна работа¹²). Дека во култот на Диониса вакво нешто не може да биде страно и чудно, се гледа и по Дионисовиот епитет Ληναῖος, и по празниците негови Λήνιαα и Ἐπιλήνιαα (оттука и името на месецот Ληναίων) и по натпреварот ἐπιλήναιος и воопшто тоа е во полн склад со целиот култ на овој бог на лозарството и винарството. Кога се гази и тропчка грозјето, се пее во чест на Диониса и пригодната песна ἐπιλήνιος¹³), а дека не беа непознати и ора на „линови“, се гледа и од епиграмот:¹⁴)

Ἀπτόν ὄραν Ἴοβακχὸν ἐδόξαμεν, ἠνίκα ληνοῖς
ὁ πρέσβυς νεαρῆς ἤρχε χορομαίνης . . .¹⁵)

И на ова место ракописот добро имаше ληνοῖς¹⁶), а Јакопс го поправи без потреба и, по наше мнение, погрешно во Ληναῖς.

Иако не мора „страшното“ да лежи и во значењето на зборот ὑπότροχα, сепак можеше и на Полукса, а и на други, да им се јави асоција на страв поради основата од τρόπος. Инаку ὑπότροχα во нашиот текст значи просто „со поттресување“ т. е. „поттресувајќи (ги колењата)“ или „поткликнувајќи“.

Ние мислиме дека е текстот од ракописите, кога ќе се поделат зборовите правилно, сосема јасен и нема потреба да се претполага ни δευαλέα нам. διὰ Μαλέας εἶ, ни Σειληνοί нам. ληνοί, ни ὑπ' нам. ἐπ'(αὐτοῖς), а ни ὑπότροχα (или со Мајнеке и Роде: περίτροχα) нам. ὑπότροχα.

¹¹) т. е. „Кога ќе свртиш зад Малеа, заборава на домашните (одн. за дома)“.

¹²) Од разни слики (в. напр. Baumeister, Denkmäler d. klass. Altertums, сл. 1627 на стр. 1564; А. Ραγκαβῆς, Δεξικὸν τῆς Ἑλλ. ἀρχαιολογίας, s. v. Ληνός, види ја сликата на стр. 585) се гледа дека оние што го газеле грозјето во *линови* имале долги стапови или се држеле со рацете за некакви јажиња што им виселе над главите за да не пропаднат во грозјето. — За тоа пак, како треба да се замисли таа игра, најбарна илустрација ни дава Атенеј во петтата книга стр. 199.

¹³) ε. ἕρνος в. Анаст. 59, 8 (Preisendanz); или ἐπιλήνιον αἶσμα, β. ἀέληρα в. Poll. IV 55 и особено Athen. I. с.

¹⁴) V. Anth. Planud. IV (= anth. Pal. XVI) 289, 1—2.

¹⁵) т. е. „Ни се чинеше дека го гледаме самиот Иобакх (= Дионис), кога стариот ја започнуваше бесната младенска игра на *линовите* . . .“

¹⁶) Cf. H. Steph. s. v. ληνός.

Како што се гледа од текстот, ова место, вака прочитано, не може да се доведе во врска со она што Роде сакаше да докаже за виорното оро на менадите, одн. на другите *κάτοχοι* од сродните оргијастични култови.

И од *ὑπότρομα*, а и од целиот текст, излегува дека тука не се работело за некое виорно оро на Силени и Сатири, ами за орото кое се викало *διὰ Μαλέας εἶ* („ке појдеш низ Малеа“) и што го играле Сатири на „линови“ поттресувајќи ги колењата.

Дека и „*διὰ Μαλέας εἶ*“, како и *δίνος*, било оро од култот на Диониса, се гледа не само од фактот што го играат Сатири на *линови*, ами и од следните зборови на Полукса: *καὶ ἰθυμβος ἐπὶ Διονύσῳ*.

Скопје.

М. Д. Петрушевски.

RÉSUMÉ

M. D. Petruševski: ΔΙΝΟΣ et ΔΙΑ ΜΑΛΕΑΣ ΕΙ

Dans l'article „Dinos, une danse des ménades“, publié séparément à Belg'ade 1940, l'auteur avait essayé de prouver l'opinion de E. Rohde (Psyche 302) et O. Crusius (dans Philologus 55 p. 565) que les ménades dansaient en forme de tourbillon. Après l'analyse de la citation *ἄθεν οὐκ ἀσκόπως μυθεύουσι Διονύσαι Βάκχην ἐπεισαι διὰ τὴν τοῦ οἴνου χορείαν, Σατέρους δὲ διὰ τὴν εὐκνησίαν*, donnée par Crusius des problèmes de Ps.-Alexandre, il avait constaté que l'absurde expression *οἴνου χορείαν* était une faute de copiste au lieu de l'authentique *δίνου χ.*

Par cette conjecture l'opinion de Rohde et Crusius était tout à fait prouvée et documentée. De plus, la danse *δίνος* „tourbillon“, connu d'ailleurs, était identifiée comme terme technique de la danse tourbillonnante des ménades.

L'auteur y ajoute maintenant encore une citation d'Euripide (Phéniennes 702):

οὐδ' ὑπὸ θυρσομανεῖ νεβρίδων μέτα δινεύεις,

où il était employé le même verbe *δινεύω* „tourbillonner“ pour la danse des ménades, comme dans les endroits d'Héliodore (Ethiop. IV 17 p. 116, 1) et de l'Etym. M. (276, 32), cités déjà par Rohde (l. c.).

Dans l'analyse de Poll. IV 104, cité chez Rohde, l. c., l'auteur donne une leçon nouvelle de cet endroit disputable, à savoir: *ἦν δὲ τινα καὶ Δακωνικά ὀρχήματα „διὰ Μαλέας εἶ“* „ληνοὶ δ' ἦσαν καὶ ἐπ' αὐτοῖς Σάτυροι ὑπότρομα ὀρχοῦμενοι. La leçon nouvelle, fondée sur les manuscrits (cf. H. Steph. Thes. Gr. l. s. vv. *Δεσμαλέ...* et *ὑπότρομος*), est faite par une nouvelle division des mots. Pour affirmer et illustrer la leçon, l'auteur cite le passage de l'épigramme 289, 1—2 de l'anthol. Planud. IV (= anth. Pal. XVI) et adresse à Athénée (l. V p. 199).

Il sort du texte que la danse laconique des satyres s'appelait *διὰ Μαλέας εἶ* („tu iras à travers Malée“), et non *δεσμαλέας* ou seulement *διὰ Μαλέας* ou bien „*διαμαλέας(?)*“ (comme chez Rohde, l. c.), qu'il faut comprendre en accord avec Strabon VIII p. 378 (cf. Bölte dans RE s. v. *Μαλεα*, t. XIV p. 862), et qu'au lieu de *Σαίληνοι* étaient *ληνοὶ*, des cuves ou des pressoirs, au-dessus desquels dansaient les satyres aux genoux tremblants.

Or la citation de Pollux n'a aucun rapport avec la danse tourbillonnante des ménades; la leçon *ὑπότρομα* ou bien *περίτρομα* de Meineke et de Rohde était fautive; les manuscrits n'ont que *ὑπότρομα*.